

Kamu Diplomasisinde Kolektif Hafızanın Rolü: Avrupa Hafızası, Avrupa Kimliği ve Avrupa Birliği ¹

Aysu MUTLUTÜRK ² - Ali Resul USUL ³

Başvuru Tarihi: 29.05.2024

Kabul Tarihi: 03.09.2024

Makale Türü: Derleme

Öz

Dış politika stratejilerinde bir yumuşak güç kaynağı olarak kamu diplomasisinin önemi giderek artmaktadır. Kamu diplomasisi alanındaki çalışmaların genellikle ulus-devletlere odaklı olduğu görülmektedir. Avrupa Birliği (AB) gibi ulus üstü yapıların kamu diplomasisi uygulamaları hakkındaki çalışmalar ise henüz oldukça kısıtlıdır. Halbuki AB içindeki farklı uluslar arasında sosyal uyumun geliştirilmesi ve ortak bir kimliğin inşasında kamu diplomasisinin önemi büyüktür. Ulus ötesi bir Avrupa kimliğinin teşvik edilmesi ve sürdürülmesinde öne çıkan önemli kaynaklardan biri, ülkelerin ortak geçmişi ve kolektif hafızasıdır. Bu derleme çalışması, AB'nin oluşum ve genişleme sürecinde kolektif hafızaya dayalı kamu diplomasisi uygulamalarına odaklanmaktadır. Çalışmanın bulguları, kolektif hafızaya dayalı kamu diplomasisinin (a) farklı ulusları ortak bir Avrupa kimliği çatısı altında bir araya getirme girişimlerine; (b) AB'nin küresel düzeydeki etkileşimlerine önemli katkılar sunduğuna işaret etmektedir. Öte yandan, geçmiş hakkındaki çatışan anlatıların kolektif hafızayı birleştirici bir unsur olmaktan ziyade bir tartışma nesnesi haline getirdiği durumlar da gözlemlenmektedir. Buna rağmen, çok taraflılık, uzlaşma ve iş birliğini vurgulayan kamu diplomasisi uygulamaları sayesinde Avrupa ülkelerinin farklı anlatıları içinde barındıran ulus ötesi ortak bir geçmiş ve kimlik etrafında buluşması mümkün görünmektedir. Derlemede işaret edilen noktaların kolektif hafızaya dayalı kamu diplomasisinin ulus ötesi birliklerin oluşum ve gelişim süreçlerindeki rolüne ilişkin yeni araştırma sorularına yön vermesi, farklı disiplinlerin bakış açılarını harmanlayarak bu alanda disiplinler arası bir yaklaşımı teşvik etmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Kamu Diplomasisi, Kolektif Hafıza, Kolektif Kimlik

Atıf: Mutlutürk, A. ve Usul, A. R. (2024). Kamu diplomasisinde kolektif hafızanın rolü: Avrupa hafızası, Avrupa kimliği ve Avrupa Birliği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(Özel Sayı), 147-168.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, amutlurk@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5217-3021

³ Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, arusul@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3450-1829

The Role of Collective Memory in Public Diplomacy: European Memory, European Identity, and the European Union

Aysu MUTLUTÜRK⁴ - Ali Resul USUL⁵

Submitted by: 29.05.2024

Accepted by: 03.09.2024

Article Type: Review

Abstract

The growing recognition of public diplomacy as a soft power instrument in foreign policy has led to increased interest in its application by supranational entities, such as the European Union (EU). While much of the research tends to concentrate on nation-states, the EU's use of public diplomacy to promote social cohesion and a shared European identity among its diverse member states is noteworthy. Shared history and collective memory are key resources in this endeavour. This study delves into the public diplomacy practices grounded in collective memory during the EU's formation and expansion, revealing their significant contributions to uniting diverse nations under a common European identity and shaping the EU's global interactions. While conflicting historical narratives can sometimes create division, the reconstructive nature of memory and the emphasis on multilateralism, reconciliation, and cooperation in public diplomacy practices offer a pathway for European countries to unite around a shared transnational past and identity that embraces diverse narratives. The insights from this review are expected to inspire new research questions on the role of collective memory-based public diplomacy in the formation and development of transnational unions and encourage interdisciplinary approaches that integrate perspectives from various fields.

Keywords: European Union, Public Diplomacy, Collective Memory, Collective Identity

⁴ Anadolu University, Faculty of Letters, Department of Psychology, amutlurk@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5217-3021

⁵ Anadolu University, Open Education Faculty, arusul@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3450-1829

Giriş

Kamu diplomasisi, bir ülkenin yabancı bir halkla etkileşime girerek uluslararası çevreyi yönetme girişimi olarak tanımlanabilir (Cull, 2009). Bu girişimlerin nihai amacı, zorlayıcı olmayan yollarla başkalarını ikna ederek kendi çıkarlarını ilerletmek ve ülkenin *yumuşak gücünü* arttırmaktır (Nye, 2008). Kamu diplomasisi üzerine yapılan akademik çalışmalarda temel analiz birimi çoğunlukla ulus-devlet olmuştur ve bu çalışmaların önemli bir kısmı Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) odaklanmıştır (Fanoulis ve Revelas, 2023; Song ve Fanoulis, 2023). Bununla birlikte, uluslar üstü bir yapı olan Avrupa Birliği (AB) de kamu diplomasisinin çeşitli kaynaklarını yoğun biçimde kullanmaktadır. AB'nin kamu diplomasisi uygulamaları sadece AB sınırları dışındaki ülkelere değil birliğin kendi içindeki ülkelere de yönelik olabilmektedir (Fanoulis ve Revelas, 2023). Örneğin, AB içindeki farklı uluslar arasında sosyal uyumun geliştirilmesinde ve bu ulusları kapsayacak ortak bir kimliğin yapılandırılmasında kamu diplomasisi uygulamalarının özel bir öneme sahip olduğu gözlemlenmektedir (Clarke ve Duber, 2020). Çeşitli ülkeler arasında ulus ötesi bir Avrupa kimliğinin teşvik edilmesi ve bunun devamlılığının sağlanması için yürütülen kamu diplomasisi uygulamalarında ön plana çıkan önemli kaynaklardan biri, bu ülkelerin ortak geçmişi. Bir topluluğun ortak geçmişi, topluluğa kim olduğunu, nereden geldiğini ve ne yönde ilerlemesi gerektiğini gösteren anlatılar sunar. Kolektif biçimde yapılandırılan ve temsil edilen bu geçmiş anlatısı grubun kimliğinin, normlarının ve değerlerinin inşasında merkezi bir rol oynar (Liu ve Hilton, 2005). Başka bir deyişle, bir ulusun ya da ulus ötesi topluluğun kimliği ve kimliğin devamlılığı çoğunlukla topluluğun ortak hafızasıyla, bir diğer deyişle kolektif hafızayla ilişkilendirilmektedir (David ve Bar-Tal, 2009; Zubrzycki ve Wozny, 2020).

Kolektif hafızanın AB'nin ve Avrupa kimliğinin oluşumunda ve devamlılığında önemli rol oynadığı görüşü günümüzde yaygın biçimde kabul görmektedir (Mälksoo, 2009; Pistan, 2020; Prutsch, 2015). AB politikaları ve kurumları, Avrupa projesine meşruiyet kazandırmak ve ulus ötesi bir Avrupa kimliğini teşvik etmek için kolektif bir Avrupa hafızasını vurgulamaktadırlar (Prutsch, 2015). Bu çalışmanın amacı, AB'nin oluşum ve genişleme sürecinde kolektif hafızanın kamu diplomasisinin bir kaynağı olarak kullanımını ve bu yolla (a) farklı ulusları ortak bir Avrupa kimliği çatısı altında bir araya getirme girişimlerini; (b) AB'nin küresel düzeydeki etkileşimlerini incelemektir. Dolayısıyla çalışmada AB'nin ulus ötesi bir Avrupa hafızası ve bu hafıza çerçevesinde bir ortak kimlik ve değerler bütünü yapılandırma çalışmaları, AB'nin kendi içindeki ülkelere yönelik kamu diplomasisi uygulamalarının bir parçası olarak ele alınmaktadır. Bu ortak hafızaya dayalı gerçekleştirilen küresel etkileşimler ise AB'nin AB dışındaki ülkelere yönelik kamu diplomasisi uygulamalarının bir parçası olarak ele alınmaktadır. Çalışmada kolektif hafıza ve AB'nin kamu diplomasisi uygulamaları arasındaki ilişki, iki aşamada incelenmektedir. İlk aşamada, kamu diplomasisi ve kolektif hafızanın kavramsallaştırılmasına odaklanılmaktadır. Bu aşamada, öncelikle kamu diplomasisinin tanımı ve teorik temelleri üzerinde durulmaktadır. Ardından, kolektif hafızanın tanımı ve grup kimliğinin inşasındaki rolü gözden geçirilmekte, hafıza politikaları ve bu politikaların kamu diplomasisindeki rolüne ilişkin bulgular derlenmektedir. İkinci aşamada, AB'nin kolektif hafızasındaki örtüşmeler bağlamında Avrupa kimliğinin oluşumu ve devamlılığı ele alınmaktadır. Bu aşamada önce yasama, eğitim ve kültürel etkinlikler yoluyla AB'nin kendi içindeki ülkelere yönelik kamu diplomasisi uygulamalarının AB'nin ortak hafızasının ve kimliğinin şekillenmesine katkıları incelenmektedir. Ardından bu ortak AB hafızasına dayalı kamu diplomasisi uygulamalarının AB'nin küresel düzeydeki etkileşimlerini nasıl yönlendirdiğine odaklanılmaktadır. Son olarak, Avrupa'nın geçmişine ilişkin çatışan anlatıların AB kolektif hafızasına etkileri ve kamu diplomasisinin bu süreçteki rolü değerlendirilmektedir. Derlemede ortaya konulan bulguların kamu diplomasisinde gözden kaçan bir kaynak olan kolektif hafızaya dikkat çekmesi, ulus ötesi bir birliğin oluşum ve gelişim süreçlerinde kolektif hafızaya dayalı bir kamu diplomasisinin rolüne yönelik yeni araştırma sorularını teşvik etmesi beklenmektedir.

Çalışmada yer verilen yayınlara Google Scholar, Web of Science, EBSCO ve Scopus veri tabanları üzerinden erişilmiştir. Veri tabanlarının yanı sıra erişilen yayınların kaynakçaları da incelenmiş ve kaynakçalardaki ilgili yayınlara da erişim sağlanmıştır. Literatür taramasında “collective memory”, “European Union”, “European identity”, “European memory”, “public diplomacy”, “collective memory in public diplomacy”, “public diplomacy in European Union” ile bu anahtar kelimelerin Türkçe karşılıkları kullanılmıştır. Örnek olayların detaylarına ulaşabilmek için British Broadcasting Corporation’ın (BBC) internet sayfası taranmıştır. Bu taramalar sonucunda, herhangi bir tarih sınırlandırması olmaksızın, erişilen İngilizce ve Türkçe kaynaklar makalenin amacı doğrultusunda derlenmiştir.

Kamu Diplomasinin Kavramsallaştırılması

Stratejik bir etkileşim ve iletişim aracı olan kamu diplomasisi, geleneksel diplomasinin sınırlarını aşarak, devletlerin diğer ülkelerin kamuoylarıyla doğrudan iletişim kurmasını hedefler (Melissen, 2005). Bu kapsamda, devletler arası ilişkilerde algı ve imaj yönetimi ile halklar arası etkileşimi içeren bir süreci ifade eder. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri’nin Soğuk Savaş döneminde uyguladığı "Voice of America" radyo yayınları, kamu diplomasinin erken ve etkili örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu yayınlar, Sovyet etkisi altındaki ülkelerde Amerikan değerlerini ve yaşam tarzını tanıtmayı amaçlamıştır (Nye, 2004).

Kamu diplomasinin teorik temelleri, uluslararası ilişkilerde gücün sadece askeri veya ekonomik kapasiteyle değil, aynı zamanda fikirler, değerler ve kültürel etkiler aracılığıyla da sağlanabileceğini vurgulayan yapısalcı yaklaşımlar ve sosyal inşacılık teorileriyle yakından ilişkilidir. Wendt’in (1999) *Anarchy is What States Make of It* (Anarşi, Devletlerin Ona Atfettiği Anlamdır) tezi, kamu diplomasinin dayandığı temel yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu yaklaşım, devletlerin birbirleriyle olan etkileşimlerinin, algılar ve normlar aracılığıyla şekillendiğini ve bu süreçte kamu diplomasinin kritik bir rol oynadığını belirtir. Eğitimden dijital platformlara, basın ve yayından sanata uzanan kamu diplomasisi uygulamaları uluslararası ilişkilerde geniş yer bulmaktadır. Kamu diplomasinin etkinliği, büyük ölçüde iletişimin çift yönlü olmasına ve karşılıklı anlayışı teşvik etmesine bağlıdır. Dolayısıyla, kamu diplomasinin sadece bir propaganda aracı değil, bir diyalog aracı olarak düşünülmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Wendt, 1999).

Devletlerin algı ve imaj yönetimine temel oluşturabilecek önemli yumuşak güç kaynaklarından biri de toplumların geçmişiştir. Özellikle farklı ulusların (olumlu ya da olumsuz) bir ortak geçmişe sahip olması uluslararası ilişkilerde kamu diplomasisi uygulamalarının yönü ve stratejik alt yapısı üzerinde belirleyici bir role sahip olabilir. Bu nedenle, kolektif hafızanın bir kamu diplomasisi kaynağı olarak ele alınması uluslararası ilişkiler disiplininde yeni bir tartışma başlatma potansiyeli bakımından önemli görülmektedir. Kolektif hafızayı bir kamu diplomasisi kaynağı olarak daha derinlemesine ele almadan önce, kolektif hafızayı bireylerin kişisel hafızasından ve tarih bilgisinden ayırt ederek kavramsallaştırmak faydalı olacaktır.

Kolektif Hafızanın Kavramsallaştırılması

Hafıza, bilgileri ve deneyimleri işleyip depolamayı ve gerektiğinde bunları tekrar hatırlamayı sağlar. Bu adımlar bireyin zihninde gerçekleşse de hafızanın içeriği, bireyin içinde bulunduğu sosyal ve politik bağlamın yansımasıdır (Bachleitner, 2021; Werstch ve Roediger, 2008). Bu bakımdan hafızanın bir yönüyle sosyal ve kolektif bir süreç olduğu düşünülebilir. Bireysel ve kolektif hafızanın bu denli iç içe geçen kavramlar olması, bireysel ve kolektif hafızanın birbirinden ayırt edilip edilemeyeceği sorusunu da beraberinde getirmektedir (örn. Halbwachs, 1980; Hirst ve Manier, 2008; Werstch, 2004). Günümüzde farklı bilimsel disiplinler kolektif hafızayı, ağ kuramı (network theory), dağılımlı işlem (distributed processing) ve dağılımlı hafıza (distributed memory) süreçleri çerçevesinde ele almaya başlamıştır (McClelland ve Rogers, 2003; Sutton, 2003). Bu bakış açısına göre, bir olay gruptaki her bir bireyin zihninde farklı şekilde kodlanabilir ve sonrasında olay hakkında

farklı bilgiler hatırlanabilir. Hatta olay grubun bazı üyeleri tarafından hiç deneyimlenmemiş olabilir. Olayı deneyimleyenlerin bireysel anıları grup içinde aktarılırken çeşitli bireysel anılar birbirleriyle ve diğer kültürel ürünlerle (örn., anma etkinlikleri, anıtlar, heykeller, kitle iletişim araçları vb.) etkileşerek yeniden yapılandırılır. Böylece kolektif hafıza, bireysel anıların toplamından daha büyük ve yeni bir oluşum olarak ortaya çıkar (Hirst ve Manier, 2008; Werstch ve Roediger, 2008). Bir diğer deyişle, *hafıza* isminin önündeki *kolektif* nitelemesi, hatırlayan öznenin kolektif olmasından ziyade hatırlama sürecinin kolektif olmasına, yani hafızanın sosyal çerçevede yapılandırılmasına dikkat çekmektedir (Bachleitner, 2021).

Kolektif hafızanın tanımlanmasında bir diğer önemli tartışma konusu, kolektif hafızanın tarihten nasıl ayrıştırılabileceği olmuştur (Hirst ve Manier, 2008; Olick, 1999; Werstch ve Roediger, 2008). Aynen tarih gibi, hafızadaki bilgiler de geçmişe ilişkindir. Ancak, örneğin Halbwachs'a (1980) göre, kolektif hafıza ve tarih birbirinin karşıtı olarak ele alınmalıdır. Halbwachs (1980), bu karşıtlık için iki temel sebep öne sürer. Birincisi, hatırlamanın söndüğü noktanın tarihin başlangıç noktası olduğu savıdır. Bir diğer deyişle, tarih yazma ihtiyacı bir olaya ilişkin kolektif hafızanın zayıfladığı noktada, hafızayı muhafaza edebilmek için ortaya çıkar. İkincisi, tarihin aksine, kolektif hafızanın çoğul bir karaktere sahip olmasıdır. Buna göre, tarih nesnel bir bakış açısıyla ele alınır; tarihsel gerçekler tek ve evrenseldir. Ancak kolektif hafıza birden fazla olabilir; aynı olayın nasıl hatırlandığı hatırlayan kişi ve gruplara göre çeşitlilik gösterebilir. Kolektif hafızayı tanımlamaya çalışan başka çalışmalarda da kolektif hafıza ve tarih arasındaki çeşitli ayrımlara vurgu yapılmaktadır. Bu ayrımlardan biri, kolektif hafızanın aksine, tarih disiplininin toplumsal kimliğin inşası veya tutarlılığını korumaya yönelik bir kaygısının olmamasıdır (Werstch ve Roediger, 2008). Toplumun kimliğine ilişkin bir kaygı gütmeyen tarih, tarihsel bilgi ve bulgulara bağlı kalır, belirsizliklere ve değişime açıktır; var olan anlatıyı ortaya çıkan yeni bulgulara göre günceller. Kolektif hafızanın ise kimliğin bütünlüğünü ve tutarlılığını önemseydiği ve belirsizliğe açık olmadığı ileri sürülmektedir (Wertsch, 2004; Werstch ve Roediger, 2008). Bu bağlamda, toplum belirsizlikten kurtulmak için kestirme yollara başvurabilir, ortak geçmişe ilişkin anlatının çerçevesini grubun amacına ve kimliğine uygun biçimde yeniden şekillendirebilir, grubun kimliğine uymayan yeni bilgi ve bulguları göz ardı ederken grup kimliğini destekleyen bilgileri seçici biçimde hatırlayabilir (Olick, 1999; Wertsch, 2004; Werstch ve Roediger, 2008). Örneğin, psikoloji alanında çalışmalar, insanların bir olayı hatırlarken grup kimliğini destekleyen detayları seçici olarak hatırlarken, kimlikle uyum olmayan detayları göz ardı edebildiklerini ve olayın hafızada buna göre yeniden yapılandırıldığını gösteren deneysel kanıtlar sunmaktadır (Coman vd., 2014; Frederick ve Coman, 2022).⁶ Bu ve benzeri sonuçlar, tarih disiplininin doğrudan toplumsal kimliğin inşasına yönelik bir hedefi olmadığını, ancak kolektif hafızanın kimlik inşası ve tutarlılığına ilişkin amaçları olduğunu ve buna uygun biçimde tarihsel bilgiyi araçsallaştırabildiğini ileri süren yaklaşımları destekler niteliktedir (örn. Bilgin, 2013; Werstch ve Roediger, 2008).

Özetle, kolektif hafıza kavramı çeşitli disiplinlerde, o disiplinin kendi bakış açısına göre ve belli başlı yönlerine odaklanılarak yorumlanmıştır. Bu nedenle, kolektif hafızanın bireysel hafıza süreçleriyle ve tarihsel bilgiyle bağlantılı ve ayrı olduğu noktaların belirlenerek kavramsallaştırılması oldukça güç olmuştur. Bununla birlikte, son yıllarda psikolojiden siyaset bilimine uzanan farklı disiplinlerde bu farklı bakış açılarının ortak bir zeminde buluşmaya yöneldiği ve kolektif hafızanın *grup tarafından paylaşılan anıların ve bilgilerin bir özeti* şeklinde tanımlanması üzerinde fikir birliğine yaklaşıldığı söylenebilir (Bachleitner, 2019; Harris vd, 2008; Hirst, Manier ve Cuc, 2003). Bu derlemede kolektif hafıza kavramı ele alınırken bu tanım benimsenmiştir.

⁶ Seçici hatırlama ve kolektif hafızanın yeniden yapılandırılmasına ilişkin kapsamlı bir çalışma için Bkz. Mutlutürk (2020).

Kolektif Hafıza ve Kolektif Kimlik

Kimlik, kim olduğumuz ve diğer insanların kim oldukları hakkındaki anlayışımız olarak tarif edilebilir (van Stekelenburg, 2013). Kolektif kimliği anlamaya yönelik çalışmalar, bu kavramı sıklıkla sosyal kimlik kuramı (Tajfel ve Turner, 1979; Tajfel, 1981) ve anlatı kuramı (Liu ve László, 2007; Wertsch, 2004) çerçevesinde ele alırlar. Sosyal kimlik kuramına göre, kişisel kimlik bireyin kendini nitelikleri açısından tanımlamasını, sosyal kimlik bireyin kendini sosyal gruplara üyeliği ve bu üyeliğe eşlik eden değerler ve duygularla tanımlamasını ifade eder (Tajfel, 1981). *Kolektif kimlik* kavramı ise bir bütün olarak grubun kimliğini ifade etmek için kullanılır. Bir diğer deyişle, kolektif kimlik bir grubun üyelerinin aynı sosyal kimliği paylaştıklarına dair ortak farkındalığı olarak tarif edilebilir (David ve Bar-Tal, 2009). Kolektif hafıza, kolektif kimliği şekillendirmeye yardımcı olan, geçmişin paylaşılan temsilleri olarak düşünülebilir (Halbwachs, 1980). Tıpkı bireyin kişisel geçmişine ilişkin deneyimlerinin onun kim olduğunu anlamasına katkıda bulunması gibi, topluluğun hafızası da topluluğun kendini tanımlamasına, anlamasına ve grup olarak kendini diğerlerinden ayırt etmesine yardımcı olur (Wang, 2008).

Uluslar, dinler, spor takımları, siyasi gruplar, nesiller ya da ailelerin hepsi kendilerini bir grup olarak karakterize eden tarihsel olaylara ve bu olaylara ilişkin ortak bir hafızaya sahiptir (Liu ve László, 2007). Örneğin, katılımcılara yaklaşık olarak 1930'lerden itibaren dünyada gerçekleşen en önemli toplumsal olayın ne olduğu sorulduğunda Amerikalılar, Japonlar ve Ruslar II. Dünya Savaşı'nı en önemli toplumsal olay olarak belirtirlerken (Corning vd., 2013; Schuman ve Rodgers, 2004; Schuman vd., 1998), Almanlar Almanya'nın yeniden birleşmesini (Schuman vd., 1998) ve Litvanyalılar Litvanya'nın bağımsızlığını (Corning vd., 2013) belirtmişlerdir. Farklı ulusların farklı toplumsal olayları dünyanın en önemli olayı olarak nitelediğini gösteren bu bulgular, geçmişin kolektif biçimde hatırlanması ile kolektif kimlik arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Bu çalışmaların bir kısmında Schuman ve meslektaşları (Schuman ve Scott, 1989; Schuman vd., 1998; Schuman ve Rodgers, 2004) her bir katılımcıya hatırladığı en önemli toplumsal olay gerçekleştiğinde kaç yaşında olduğunu da sormuşlardır. Böylece insanların değerlerini ve kimliklerini etkileyen gençlik yıllarında hangi olayları hatırlama eğiliminde olduklarını ortaya koymayı hedeflemişlerdir. Bu çalışmalarda, katılımcıların genellikle, Schuman ve Rodgers'ın *kritik dönem* olarak adlandırdıkları, ergenlik ve erken yetişkinlik dönemlerinde (12-29 yaş arasında) gerçekleşen olayları hatırladıkları bulunmuştur. Örneğin, hem 1985 hem de 2000 yılında toplanan verilerde, Kennedy suikastı (1963) ve Vietnam Savaşı'nı (1955-1975) Amerika'daki en önemli toplumsal olaylar olarak hatırlayan katılımcıların istatistiksel olarak anlamlı bir çoğunluğunun olay gerçekleştiğinde kritik yaş dönemlerinde oldukları bulunmuştur. Schuman ve Rodgers (2004), Karl Mannheim'den esinlenerek, bu bulguyu bir *nesil etkisi* olarak yorumlamışlar ve bireylerin ait oldukları nesilleri kendi gençlik dönemlerinde gerçekleşmiş olaylar üzerinden yapılandırdıklarını ileri sürmüşlerdir. Buna göre, toplumsal olayların hatırlandığı ergenlik/genç yetişkinlik dönemi, bireysel ve sosyal kimliğin oluştuğu, kişinin içinde yer aldığı nesli anlayıp tanımladığı bir dönemdir. Bu dönemde gerçekleşen ve kişinin dahil olduğu grubun (örn., bir neslin) kimliğini belirleyen toplumsal olaylar ilerleyen zamanlarda hafızada daha kolay erişilebilir ve hatırlanabilir olurlar. Bu bulgular, toplumsal olayların belli bir grubun kimliğinin şekillenmesinde önemli rol oynayabildiğine işaret etmeleri bakımından önemlidir.

Bu noktada yanıt bekleyen sorulardan biri, kolektif hafızanın grup kimliğinin şekillenmesine nasıl katkı sağladığıdır. Kişisel hafıza söz konusu olduğunda, anıların imgeler, duygular ya da anlatılar aracılığıyla zihinde temsil edildiği ileri sürülür (Pillemer, 1998; Pillemer ve White, 1998). Kolektif hafıza söz konusu olduğunda, olayların organizasyonu ve temsili için dil ve anlatı odaklı bakış açısı ön plana çıkar. Bu bakış açısı, kolektif hafızanın bir tür kültürel anlatı olarak kavramsallaştırılabileceğini ve grup kimliğinin ana hatlarını bu anlatının belirlediğini ileri sürer (Liu ve Lazslo, 2007; Wertsch, 2004). Buna göre, olaylar bir anlatı içinde hikayeleştirilir ve bu sayede derli toplu bir olay örgüsü olarak hatırlanır. Anlatılar, eylemi belirli bir zamana ve mekâna yerleştirir, olaydaki kişileri tanıtır, olayları bir hedefe veya sonuca doğru ilerleyen zihinsel ve fiziksel, nedensel ve zamansal diziler aracılığıyla birbirine bağlar. Bu tür derli toplu bir anlatı, söz konusu olayı bilinçli bir

hatırlama için erişilebilir kılar (Wertsch ve Roediger, 2008). Bireysel hafızadaki bu anlatılar grubun diğer üyeleriyle paylaşılır, paylaşılan anlatılar aracılığıyla olayla ilgili bilgi ve anılar gruba dağılır, grubun diğer üyelerinin de katkılarıyla ortak bir hafızaya dönüşerek grubun birleştirici tutkalı haline gelir. Bu bakımdan anlatılar, sosyal yapıları sağlamlaştıran kültürel mitlerin üretilmesine hizmet etmekte ve dünyayı anlamak ve açıklamak için topluluklara ortak yollar sağlamaktadırlar (Nelson, 2003; Wertsch, 2004). Carrithers'e göre (1991), anlatıların birleştirici işlevi olmadan insan toplumlarının kendileri de var olamazdı. Bu bakımdan, mitler, hikayeler ve diğer tüm anlatı biçimleri ile toplumsal geçmişin nasıl anlamlandırılıp temsil edildiği bir grubun sosyal gerçekliği yaratma araçları olarak görülebilir. Kolektif hafızayı kolektif yapan, topluluğu oluşturan üyelerin geçmişle ilgili ortak bir anlatı etrafında birleşmesi olduğu düşünülebilir. Bunun ilk akla gelen örneklerinden biri, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da Nazi döneminde yaşanan kötü tecrübelerle ilişkin ortak bir anlatı etrafında birleşmesi olabilir. Bu anlatı, nihayetinde topluluğun ortak bir kimlikte buluşmasını ve birtakım ortak değerlerin benimsenmesini teşvik etmiştir.

Hafıza Politikaları ve Diplomasi

Bilişsel ve sosyal psikoloji alanlarında yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak kolektif hafıza anlatılarının *nasıl* yapılandırıldığına odaklanırken, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler gibi alanlarda yapılan çalışmalar çoğunlukla bu anlatıların *kim* tarafından yapılandırıldığına odaklanırlar. Hemen her grup (örn., aile ya da şirket) hafıza ve kimlik arasındaki içsel bağ nedeniyle geçmişe ilişkin grup değerini yükseltecek, grup üyelerini belirli normlar ve hedefler etrafında birleştirecek anlatıları yaymak için çaba sarf edebilir. Ancak devlet, kullanılabilir bir geçmiş yaratma ve alternatif anlatıları kısıtlama konusunda sahip olduğu imkanlar ve yetki düzeyi bakımından diğerlerinden çok daha üstündür. Dolayısıyla, okullar, müzeler, anıtlar ya da yasalar gibi devlet kaynaklarını harekete geçirerek geçmişle ilgili anlatıları şekillendirebilir (Verovšek, 2016). Kolektif hafızanın içeriğini şekillendirmeyi hedefleyen otoritelerin güç mücadelelerini inceleyen çalışmaların sayısı gitgide artmaktadır (Bachleitner, 2021). Bu çalışmalar, farklı grupların stratejik ve siyasi kazanımlar elde etmek için kolektif hafızayı yapılandırma çabalarını incelerken çoğunlukla kolektif hafızanın devlet tarafından üretilen anlatılara dayandığı fikrinden yola çıkmaktadır (Bachleitner, 2019; 2021; Langenbacher, 2010; Verovšek, 2016, Zubrzycki ve Wozny, 2020).

Hafıza politikaları, geçmişle ilgili tartışmalarla, geçmişin nasıl kayda geçileceğiyle ve nasıl hatırlanıp, nasıl unutulacağıyla ilgilidir. Bu bakımdan, hafıza politikaları gerçek ve doğru tarih ile sahte ve yanlış tarih arasında kendi gündemine uygun biçimde ayrımlar yapan, tarihin nasıl anlatılması gerektiğini belirleyen, hatta yasalar aracılığıyla geçmişin belirli yorumlarını düzenleyen tarih politikaları yürütebilir (Lebow, 2006; Zubrzycki ve Wozny, 2020). Bu politikaların sonuçlarını yansıtan ilginç bir örnek, Doğu ve Batı Almanya'da büyüyen Almanların, Almanya'nın II. Dünya Savaşı'ndaki rolüne ve daha genel olarak Alman geçmişine dair çarpıcı biçimde farklı anlayışlar geliştirmeleridir. Kamuoyu yoklamalarına göre, II. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin kontrolü altına giren Doğu Almanya'da yetişen Almanların önemli bir kısmı, Batı Almanya'da yetişen kişilerden farklı ve gerçeğe aykırı biçimde, ülkelerinin II. Dünya Savaşı'nda Sovyet tarafında savaştığına inanmaktadır (Lebow, 2006). Bu bulguya göre, belirli politikalar çerçevesinde, bir grubun hafızası bir diğer grubun hafızasından ya da gerçeklerden tamamen farklı biçimde yapılandırılabilir. Bu durum, kolektif hafızanın yapılandırılmasına yönelik kurumsal çabaların başarısı için güçlü bir kanıt olarak düşünülebilir.

Kolektif hafıza özellikle ulusal kimliğin şekillenmesinde son derece önemlidir. Bazı araştırmacılara göre, ulusun temeli toprak, dil, din ve tarihin bir kombinasyonuna dayalı bir ortak bir geçmişin varlığıdır (Lebow, 2006). Kolektif hafıza ulusal kimlik için o denli önemlidir ki, ortak geçmişe yönelik bu anlatılar anayasal metinlerde yer alabilir, eğitim kurumları aracılığıyla yaygınlaştırılabilir, kitle iletişim araçları ve popüler kültür yoluyla desteklenebilir (Zubrzycki ve Wozny, 2020). Kolektif hafızanın ulusal anlatıları sanatta, akademik literatürde, anma törenlerinde, ulusal bayramlarda, geçit törenlerinde somutlaşabilir (Prutsch, 2015).

Toplumun geçmişe yönelik anlatılarının çerçevesini çizen bu politikalar geçmişte kök salmış olsa da içeriği ve bu içeriğin arzu edilen iletişimsel etkisi güncel kaygılarla belirlenir. Bu içerikler ve politikalar, çoğunlukla politik güç sahipleri ya da onların muhalifleri tarafından belirlenir ve bir konuda kendilerini haklı çıkarmayı, siyasi, ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmayı, toplumdaki önemli aktörlerin şimdiki zaman hakkında düşünme ve olaylara tepki verme biçimini etkilemeyi hedefler. Bu da hafıza politikalarını siyaset bilimi için yeni ve önemli bir araştırma alanı haline getirmektedir. Bu araştırma gündemi kolektif hafızanın grup kimliği ve gruptaki güç ilişkileri üzerindeki etkilerine ilişkin iç görü sağlasa da özünde çoğunlukla iç siyasete odaklanmaktadır. Hafızanın uluslararası hedeflere ulaşmak için devletler tarafından bir dış politika aracı olarak kullanılmasının ise çoğunlukla gözden kaçtığı düşünülmektedir (Bachleitner, 2019; 2021). Dolayısıyla, uluslararası ilişkiler ve diplomasi alanında kolektif hafızanın odağa alındığı çalışmaların henüz son derece sınırlı olduğu gözlemlenmektedir.

Kolektif hafıza akademik düzlemde çoğu zaman ulusal düzeyde ele alınsa da uluslararası ilişkilerin uygulama sahasında kavramın önemine işaret eden sayısız örnek bulunmaktadır. Örneğin Yunanistan, Almanya'nın Yunanistan'ı kurtarma paketini kabul etme konusundaki isteksizliğine geçmişe atıfta bulunarak tepki vermiştir. İlk olarak, Yunanistan basınında Angela Merkel Nazi üniforması içinde tasvir edilmiş (Verovsek, 2016), ardından Almanya'nın II. Dünya Savaşı sırasında Yunanistan'ın devlet kasasından aldığı ileri sürülen yaklaşık 11 milyar Euro geri istenmiştir (Sey, 2015). Bir başka örnekte, Estonya hükümeti Sovyetler Birliği'nin II. Dünya Savaşı sırasında Estonya'ya yardımlarını onurlandıran bir Kızıl Ordu askerinin heykelini başka bir yere taşıma kararı almış, kolektif hafızaya yapıldığı varsayılan bu müdahale Rusya ile diplomatik krize neden olmuştur. Bu kriz, Rus bilgisayar korsanlarının Tallinn'deki hükümete yönelik siber saldırısını da kapsamaktadır (Verovsek, 2016). Bu tür olaylar, kolektif hafızanın on yıllar hatta yüz yıllar sonra uluslararası krizleri nasıl tetikleyebildiğini gösteren örnekler olmaları bakımından dikkat çekicidir.

Kolektif hafızanın kolektif kimliği yapılandırmadaki rolü de uluslararası ilişkiler bağlamında ele alınabilecek bir süreçtir. Bachleitner'in (2019) *hafıza diplomasisi* modeline göre, kolektif hafıza ve kolektif kimlik ulusal sınırları aşır uluslararası alana taşınma ve bu alanda yeniden yapılandırılma potansiyeline sahiptir. Modele göre, iktidar geçmişe yönelik anlatının belirli bir versiyonunu ön plana çıkarabilecek kaynaklara sahiptir. Bu anlatı semboller, imgeler, ritüeller, anıtlar ve benzeri kültürel ürünlerle üretilir. Üretilen bu geçmiş anlatısı, ulusal düzeyde normatif ve duygusal bir bağ sağlayarak kolektif hafızayı şekillendirir. Bu kolektif hafıza daha sonra ülkenin ulusal çıkarlarını belirler ve uluslararası sahnede dış politika yetkilileri tarafından temsil edilir ve savunulur. Bir ülkenin ulusal anlatısında yer alan ve uluslararası alana taşınan bu kolektif hafızanın yansımaları kolektif kimlikte, ulusal değerler sisteminde, ülkenin dış politika stratejilerinde ve uluslararası davranışlarında gözlemlenebilir. Bununla birlikte, ulusun kolektif hafızası da uluslararası alandaki dış politika stratejileri doğrultusunda yeniden ve yeniden yapılandırılabilir. Bu bakış açısıyla yola çıkan Bachleitner (2019; 2021), ortak bir tarihsel geçmişe sahip olan ülkelerin hafıza politikalarını ve dış politika stratejilerini II. Dünya Savaşı sonrası Batı Almanya-İsrail ve Avusturya-İsrail ilişkileri bağlamında incelemiştir. Buna göre, Almanya, Şansölye Konrad Adenauer aracılığıyla II. Dünya Savaşı sırasında işlenen suçların sorumluluğunu üstlenerek kasıtlı ve bilinçli bir *suçluluk diplomasisi* benimserken, Avusturya II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Nazi rejiminin kurbanı gibi davranarak bir *masumiyet diplomasisi* benimsemiştir. O dönemde Almanya Batı dünyasına yeniden entegrasyon, Avusturya ise işgalci güçlerden bağımsızlık arayışıyla II. Dünya Savaşı hatıralarını farklı şekillerde, ancak sistematik ve etkili bir şekilde, dış politika stratejilerini sürdürmek için kullanmışlardır (Bachleitner, 2019). Bu bulgular, kolektif hafızanın diplomasideki kullanımının yanı sıra tarihi bir mirası paylaşan Avrupa'da savaşı birlikte deneyimleyen iki ülkenin kolektif hafızasındaki ayrışmalara da ışık tutmaktadır.

AB'nin Hafızaya Dayalı Kamu Diplomasisi Uygulamaları

Avrupa ülkelerinin geçmişe yönelik anlatılarındaki benzerlikler ve farklılıklar ulus ötesi bir Avrupa kimliğinin yapılandırılmasında önemli rol oynamaktadır. Derlemenin bu bölümünde kolektif bir Avrupa hafızasının AB'nin kamu diplomasisinde nasıl ele alındığına odaklanılmaktadır. Bu amaçla, ilk olarak ulus ötesi bir Avrupa kimliğinin yapılandırılması için hafızaya dayalı kamu diplomasisinin AB ülkelerine yönelik uygulamaları, ardından küresel düzeydeki etkileşimler ele alınmaktadır.

AB Ülkelerine Yönelik Kamu Diplomasisi: Avrupa Hafızası ve Avrupa Kimliği

Kolektif hafıza ve kolektif kimlik arasındaki ilişki sıklıkla ulus kimliği bağlamında ele alınsa da (Bachleitner, 2019), geçmişin nasıl hatırlandığı daha geniş toplulukların ortak bir kimlik çerçevesinde bir araya gelmesini de destekleyebilir. Avrupa ve AB, kolektif hafızanın bu tür bir ulus ötesi topluluk oluşturmadaki rolüne ilişkin en göze çarpan örnek olarak kabul edilebilir. Savaş sonrası Avrupa'nın en dikkat çekici yönlerinden biri, eski düşmanların tarihsel düşmanlıklarını bir kenara bırakarak bir dizi ekonomik, askeri, siyasi ve kültürel projede iş birliği yapabilmeleri olmuştur. Bu uluslar üstü projelerin başarısı, geleneksel etnik ve ulusal sınırların ötesine uzanan yeni kimliklerin oluşmasına yol açmıştır (Lebow, 2006). AB kurumları, aynen bir ulus inşa etme sürecinde olduğu gibi, bir *Avrupalı kimliği* inşa ederken de ortak bir Avrupa hafızasının bu kimlik için alt yapı oluşturabileceği fikrini benimsemişlerdir. Kolektif hafıza ve kimlik, Avrupa'nın gerçek bir siyasi topluluk haline gelmesi için değerli bir kaynak olarak görülmüştür (Neumayer ve Mink, 2013). Böylece kolektif bir Avrupa hafızası fikri, Avrupa kimliğini geliştirmek ve Avrupa projesine meşruiyet kazandırmak amacıyla yürütülen çalışmaların tam merkezinde konumlandırılmıştır (Prutsch, 2015).

AB'nin oluşumunda birinci dalganın bir ekonomik bütünleşmeyi, ikinci dalganın siyasi bütünleşmeyi, üçüncü dalganın ise kültürel bütünleşmeyi içerdiği ifade edilmektedir (Karlsson, 2010). Kültürel bütünleşme süreci, Avrupa'nın ortak geçmişiyle oluşturulmaya çalışılan bir hafıza çerçevesine dayalıdır (Prutsch, 2015). Batı Avrupa'da 1945'ten itibaren hafızanın farklı anlatılarla şekillendiği söylenebilir. Savaştan hemen sonra hakim olan anlayış, II. Dünya Savaşı sırasında işlenen zulümlerden yalnızca Almanların sorumlu olduğu yönündedir (Bachleitner, 2019; Neumayer ve Mink, 2013; Zubrzycki ve Wozny, 2020). Savaş sonrası Almanya, Almanların *Vergangenheitsbewältigung* olarak adlandırdığı, tarihsel sorumluluğu kabul etme ve geçmişle yüzleşme konusunda örnek bir model haline gelmiştir (Zubrzycki ve Wozny, 2020). Geçmişle yüzleşme çabası zamanla Alman ulusal anlatısının merkezine yerleşmiş ve kamusal yaşamın da bir parçası olmuştur. Bir tür *vatandaşlık eğitimi* olarak görülen bu süreçte, kolektif bir pişmanlık ve suçluluk duygusu oluşturmak için soykırımın dehşetini tasvir eden film ve radyo yayınları yapılmış, kamusal alanlarda Nazi suçlarının fotoğrafik kanıtları sergilenmiş, Alman vatandaşlarının toplama kamplarının kalıntılarını ziyaret etmeleri sağlanmıştır (Brown, 2014; Zubrzycki ve Wozny, 2020). Savaş sırasında Nazi işgali altına giren Avusturya ve Polonya gibi ülkeler ise savaştan sonra bu travmatik deneyimlerin anıları üzerinde durmuşlar ve çoğunlukla kurban statüsünde yer almışlardır (Bachleitner, 2019; Zubrzycki ve Wozny, 2020).

1950'lerden sonra Holokost⁷ tüm Avrupa ülkelerinde barbarlığın bir sembolü olmuş, benzer olayların tekrar yaşanmaması ve Avrupa'da kalıcı bir barış oluşturulması için Avrupa ülkelerinin birliği vurgusu yapılmıştır (Neumayer ve Mink, 2013; Prutsch, 2015). Ortak Avrupa kimliği duygusunun medya kampanyaları, eğitim programları ve politika girişimleri gibi çeşitli kamu diplomasisi uygulamaları aracılığıyla güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Bu uygulamaların merkezinde, *Avrupa Holokost Araştırma Altyapısı* (EHRI) gibi, Holokost anma ve araştırma projeleri yer almaktadır. Bu tür projeler, Holokost araştırmaları ve anmaları konusunda uluslararası organizasyonların gerçekleşmesini sağlamakta ve Avrupa genelindeki arşivlere erişimi finanse etmektedir (Clarke ve Duber, 2018; Kaposov, 2017). Projeler böylece bir yönüyle hafızayı yeniden

⁷ Holokost, II. Dünya Savaşı sırasında Adolf Hitler ve Heinrich Himmler liderliğindeki SS güçleri tarafından gerçekleştirilen, başta Yahudiler olmak üzere, Romanlar, bedensel ve zihinsel engelliler de dahil milyonlarca insanın sistematik olarak öldürüldükleri soykırımdır.

şekillendirmeye, kapsayıcı ve ileriye dönük bir kolektif kimlik geliştirmeye yardımcı olurken, diğer yönüyle hoşgörüyü teşvik eden ve aşırılığın yükselmesini önleyen vatandaş eğitimi araçları olmuştur. Bu ve benzeri diplomatik uygulamaların bir sonucu olarak, başlangıçta bir Alman sorunu olarak görülen Nazi dönemi ve Holokost, Avrupa hafızasının bir parçası haline gelmiş, bu da tüm AB üye devletlerinin II. Dünya Savaşı sırasında işlenen ulusal suçları tanıyarak, kendi demokratik olmayan geçmişleriyle tarafsız bir şekilde yüzleşmeleri anlamına gelmiştir. Avrupa'da Holokost benzeri bir olayın bir daha yaşanmamasına ve Avrupa'nın birliğine yönelik anlatı, 1 Şubat 1993 tarihli Nazi toplama kamplarının tarihi anıtlar olarak Avrupa'da ve uluslararası düzeyde korunmasına ilişkin kararda (Avrupa Parlamentosu, 1993/3/15) ve 18 Nisan 1996 tarihli Auschwitz'e ilişkin kararda (Avrupa Parlamentosu 1996/5/13) açıkça yer almıştır (Pistan, 2020).

AB ülkelerinin ortak anlatılarını ve kimliklerini güçlendirmek, II. Dünya Savaşı anlarıyla başa çıkmanın ötesinde, ülkeler arasında sosyal uyumu artırmayı da amaçlar. Göç, ekonomik eşitsizlikler ve siyasi parçalanma gibi güncel zorluklarla karşı karşıya kaldığında, bu uyum, AB'nin istikrarı için çok önemlidir. Bu bakımdan ortak bir Avrupa kimliğini teşvik eden kamu diplomasisi girişimleri hem ülkelerin ortak geçmişlerini hem de gelecekteki ortak hedeflerini vurgulamaktadır (Mälksoo, 2009). *Avrupa Günü* kutlamaları, AB'nin başarılarının ve üyelerinin ortak geleceğinin vurgulandığı başlıca örneklerden biridir ve kolektif kimliği güçlendirmeyi hedeflemektedir (Gheciu, 2014; Rigney, 2013). *Avrupa Mirası Etiketi* (European Heritage Label) Avrupa kimliğini teşvik eden kamu diplomasisi girişimlerinin bir diğer örneği olarak gösterilebilir. Avrupa Mirası Etiketi, Avrupa'nın tarihinde ve kültüründe ve AB'nin inşasında önemli bir rol oynamış yerleri tanımak ve kutlamak için AB tarafından başlatılan bir girişimdir. Bu yerler, sembolik değerleri, Avrupa'nın kolektif hafızasındaki yerleri ve AB ile vatandaşlarını birbirine yakınlaştırmak için sundukları etkinlikler nedeniyle seçilirler. Örneğin, Avrupa Mirası Etiketi alan Belçika'daki Toone Kraliyet Tiyatrosu'nda oyuncuların yerini kuklalar almıştır. Kuklalar, eski Flandre'deki baskı döneminde ifade özgürlüğü için bir alan yaratmak için kullanılmışlardır. Günümüzde ise Toone Kraliyet Tiyatrosu sadece kukla tiyatrosu sanatını değil, aynı zamanda bununla bağlantılı ifade özgürlüğünü de nesilden nesile aktarmakta ve sürdürmektedir. Halihazırda Hollanda, Lahey'deki Barış Sarayı, Avusturya'daki Carnuntum Arkeolojik Parkı ve Polonya'daki tarihi Gdańsk Tersanesi gibi yerler dahil olmak üzere 67 yer Avrupa Mirası Etiketi ile belirlenmiştir. Bu yerler, sadece Avrupa tarihinin zengin dokusuna bir bakış sunmakla kalmaz, aynı zamanda özellikle gençlere, Avrupa'nın ortak geçmiş anlatısını ve Avrupa entegrasyonunu destekleyen değerleri öğrenmek için eğitim kaynakları olarak hizmet ederler. Tüm bu örnekler göz önüne alındığında, Avrupa Mirası Etiketi, Avrupa vatandaşlarının ortak kültürel alana ait olma duygusunu ve paylaşılan ortak miras anlayışını güçlendirmeyi amaçlayan bir kamu diplomasisi girişimi olarak görülebilir (Turunen ve Kaasik-Krogerus, 2022).

AB kamu diplomasisi uygulamalarının bir başka hedefi, geçmişte çatışan Avrupa ülkeleri arasında uzlaşma ve iş birliğinin sağlanmasıdır. II. Dünya Savaşı sonrası Avrupası önemli ölçüde eski düşmanlar arasında köprüler kurma çabasıyla şekillenmiştir. Örneğin, 1963'te imzalanan Fransız-Alman Elysee Antlaşması, özellikle kültürel ve eğitimsel programlar gibi girişimleriyle, iki eski savaş düşmanı arasında uzlaşma sağlanması yönünde önemli bir adımı temsil etmektedir (Defrance, 2013). Yine 1963 yılında kurulan ve Fransa ile Almanya gençleri arasında kültürlerarası anlayışı teşvik eden Fransız-Alman Gençlik Ofisi de bu tür çabaların başlıca örneklerinden biridir. Avrupa, özellikle tartışmalı konular veya geçmiş çatışmalarla başa çıkmada, tarihsel anlatılarını eğitim bağlamında da kullanır. Örneğin, bir zamanlar tarihi düşmanlar olan Fransa ve Almanya arasındaki uzlaşma, şimdi birlik ve iş birliği anlatısı olarak kullanılmakta ve bu anlatı diplomatik çevrelerde olduğu kadar Avrupa genelindeki eğitim materyallerinde de yer almaktadır (Rigney, 2013). Ayrıca birçok Avrupa kasaba ve şehri, genellikle eski savaş düşmanlarını içeren kardeş şehir (twin towns) projelerinde aktif olarak yer alır. Bu girişimler, kültürel değişim, eğitim, iş birliği ve ortak projeleri teşvik eder ve Avrupa'nın uzlaşma ve iş birliği hedeflerini pratiğe dökerek somutlaştırır (Jańczak, 2017).

Özetle, Avrupa ülkeleri arasında birliğin sağlanması büyük ölçüde kamu diplomasisi uygulamaları ile mümkün olmuştur. Hafıza diplomasisi ise Avrupa'nın kamu diplomasisinin benzersiz bir yönüdür ve kıta genelinde paylaşılan ortak değerleri ve tarihsel anlatıları vurgulamaktadır (Bachleitner, 2018). Bu vurgu, sadece ortak bir Avrupa kimliğini yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda bu kimliği aktif olarak güçlendirir. AB kamu diplomasisi, gerek ulus ötesi bir ortak kimlik oluşumunu teşvik etmedeki gerekse üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıkları çözme ve iş birliği yapma konusundaki başarısıyla dikkate değer bir örnektir. Bu başarı büyük ölçüde çeşitli politik, ekonomik ve sosyal alanlarda ortaya çıkan farklı görüş ve çıkarların ortak geçmişe dayalı bir diplomatik zeminde dengelenmesiyle mümkün olmuştur.

AB'nin Küresel Düzeydeki Etkileşimleri: Avrupa Hafızasına Dayalı Kamu Diplomasisi

Avrupa ortak hafızası ile kamu diplomasisi arasındaki ilişkiler, sadece Avrupa kimliğinin ve bütünleşmesinin değil, AB'nin küresel alandaki etkileşimlerinin de temel taşıını oluşturur. Hafıza diplomasisi, uluslararası sahnede rasyonel hedeflere ulaşmak için belirli bir tarihi imajı iletmeyi amaçlayan stratejik bir eylem olarak görülebilir. Dolayısıyla hafıza diplomasisi, ülkelerin suçluluk ya da masumiyet, mağduriyet ya da sorumluluk imajlarını şekillendirmeleri ve bu imajı küresel düzeyde yaymaları için bir yol olarak ele alınabilir. Bu durum, dış politika ve uluslararası ilişkiler üzerinde derin etkiler yaratabilir. Örneğin, Almanya ve Avusturya'nın Nazi geçmişleriyle nasıl başa çıktıkları, özellikle İsrail ile olan diplomatik ilişkileri üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. 1950'lerin başlarında tazminat ödemeleri üzerine yapılan müzakereler, kolektif hafızanın diplomasi yoluyla tarihsel anlatıları yeniden yapılandırmak ve gelecekteki ilişkiler için bir temel oluşturmak amacıyla nasıl kullanıldığının örnekleridir (Bachleitner, 2019; Wittlinger ve Larose, 2007). Bununla birlikte, Avrupa kolektif hafızası ile Avrupa kamu diplomasisi arasındaki etkileşim iki yönlü bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Avrupa kolektif hafızası tarihsel olaylar, kültürel miras ve ortak deneyimlerin birikimi olarak Avrupa kamu diplomasisini şekillendiren temel anlatıyı oluşturur. Bu anlatı, Avrupa'nın kimliğini ve değerlerini uluslararası alanda tanıtırken, kamu diplomasisi stratejilerinde kullanılan mesajları da belirler. Diğer taraftan, Avrupa kamu diplomasisi uygulamaları da Avrupa ortak hafızasını yeniden şekillendirme potansiyeline sahiptir. Bir diğer deyişle, kamu diplomasisi Avrupa'nın imajını ve değerlerini dış dünyaya aktarırken, aynı zamanda bu değerlerin ve hafızanın içeriğini de etkileyebilir. Uluslararası projeler, kültürel değişim programları ve tarihsel olayların anılması gibi kamu diplomasisi faaliyetleri, Avrupa kolektif hafızasının güncellenmesine ve yeniden yorumlanmasına katkıda bulunabilir.

II. Dünya Savaşı ve Holokost gibi kritik tarihsel deneyimler demokrasi, insan hakları ve çok taraflılık gibi temel değerleri Avrupa bilincine kazımıştır (Olick ve Levy, 1997; Wittlinger ve Larose, 2007). Yabancı kamuoylarını etkileme ve onlarla iletişim kurma sanatı olan kamu diplomasisi, büyük ölçüde paylaşılan bu temel değerlere dayanır. Bahsi geçen deneyimler, Avrupa'ya aşırı milliyetçilik ve hoşgörüsüzlük tehlikelerinin boyutlarını öğretmiştir. Bu dersler, AB'nin *çeşitlilik içinde birlik* (diversity within unity) sloganında yansıtılarak kapsayıcılık ve iş birliğini vurgulamaktadır (Rigney, 2013; Mällksoo, 2009). Bu değerler sadece içsel ölçütler olmayıp, Avrupa'nın dış diplomatik angajmanlarında da önemli yer tutar. Örneğin, AB'nin insan hakları savunuculuğu sadece bir iç politika değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerde merkezi bir temadır ve genellikle müzakereler ve ticaret anlaşmalarını yönlendirir. AB Antlaşmaları, insan haklarını AB'nin dış ilişkilerinin merkezine yerleştirir. Bu doğrultuda, Avrupa Birliği Antlaşması'nın 21(1) Maddesi, birliğin uluslararası sahadaki eylemlerine yön veren ilkelerin demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, temel özgürlüklerin evrenselliği ve bölünmezliği, insan onuruna saygı, eşitlik ve dayanışma ile uluslararası hukukun ilkelerine saygı olduğunu vurgulamaktadır (King, 2011). Bahsi geçen bu temel ilkelerin ışığında, *Avrupa Demokrasi ve İnsan Hakları Aracı* (EIDHR) gibi girişimler, AB dışındaki ülkelerde demokratik değerleri teşvik eder. Bu tür girişimler kolektif hafızanın diplomatik eylemlere nasıl dönüştüğünü gösterir. Benzer şekilde, Avrupa genelinde her yıl gerçekleştirilen *Holokost Anma Günü*, sadece kurbanları onurlandırmakla kalmaz, aynı

zamanda dünya çapında barış ve hoşgörüyü teşvik etmek amacıyla bir kamu diplomasisi çabası olarak da hizmet eder (Kaiser ve Storeide, 2018). *Avrupa Birliği'nin Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele Direktifi* de AB genelinde nefret söylemi ve nefret suçlarıyla mücadele etmeyi amaçlayan önemli yasal bir çerçevedir. Bu yasal düzenleme, özellikle Holokost ile kendini gösteren ırkçılık ve yabancı düşmanlığı tehlikelerini içeren ortak Avrupa hafızasına dayanır. Bu direktif, sadece Avrupa'nın hoşgörü değerini uygulamaya dökmekle kalmaz, aynı zamanda Avrupa'nın insan haklarını koruma taahhüdünü göstererek Avrupa ötesindeki kamu diplomasisi uygulamalarında da rol oynar. Aynı doğrultuda, Naziler tarafından Yahudileri soykırımdan kurtarmak için hayatlarını riske atan Yahudi olmayanları anmak için düzenlenen *Uluslararası Adalet Günü* cesaret, özgecilik ve hoşgörü değerlerini kurumsal olarak desteklemeyi ve güçlendirmeyi hedefler. Avrupa kimliğinin temel taşları olan bu değerler, küresel düzeydeki kamu diplomasisi girişimlerinde bir ahlaki pusula olarak hizmet ederken, Avrupa'nın ortak geçmiş anlatısının çerçevesini de vurgular (Koposov, 2017).

Avrupa'nın tarihsel deneyimleri, AB'nin çok taraflılığa olan güçlü bağlılığını doğurmuştur ve bu, uluslararası ilişkiler ve kamu diplomasisine yönelik yaklaşımında çok önemli yer tutar. İki dünya savaşının getirdiği yıkım, tek taraflı eylemlerin tehlikelerini ve uluslararası iş birliğinin gerekliliğini vurgulamıştır. Bu ortak hafıza, çok taraflı yaklaşımları güçlü bir şekilde tercih eden bir Avrupa dış politikasına yol açmıştır (Scott, 2014). Avrupa'nın 2015'te İran ile Ortak Kapsamlı Eylem Planı (JCPOA) anlaşmasındaki rolü, çatışmanın yıkıcı sonuçlarına dair ortak hafıza tarafından etkilenen çok taraflı diplomasi yaklaşımını göstermektedir. Bu anlaşma, Avrupa'nın uluslararası sahnede arabuluculuk yapma ve diyalog kolaylaştırma kapasitesini vurgulamıştır (Song ve Fanoulis, 2022). Benzer şekilde, 1999'da başlatılan *Güneydoğu Avrupa İstikrar Paketi*, Yugoslav Savaşları sonrası Balkanlar'da barışı, demokrasiyi ve istikrarı güçlendirmeyi amaçlamıştır. Bu pakt, uzlaşma ve bölgesel iş birliği odaklı girişimleri yönlendirmek ve uzun vadeli barışı sağlamak için Avrupa'nın çatışma ortak hafızasını bir diplomatik kaynak olarak nasıl kullandığına ilişkin örnek teşkil etmektedir (Friis ve Murphy, 2000; Patalakh, 2016). Dolayısıyla, AB'nin küresel düzeydeki uzlaşma ve iş birliği girişimlerinde de Avrupa kolektif hafızasının etkilerinin göze çarptığı söylenebilir.

Avrupa'nın çok taraflılık savunuculuğu, onu işbirlikçi sorun çözme ve barışı koruma konularına bağlı güvenilir bir ortak olarak konumlandırarak yumuşak gücünü artırır. Bu bağlamda, AB'nin Paris Anlaşması'ndaki kilit pozisyonu gibi iklim değişikliği müzakerelerindeki rolü, Avrupa'nın çok taraflılığa olan bağlılığını küresel politikaları etkilemek ve ortaklıklar kurmak için nasıl kullandığını örneklemektedir. Bu ve benzeri girişimler, Avrupa'nın dünya çapındaki zorlukları küresel iş birliğini savunarak ele alma konusunda bir lider olma imajını pekiştirir ve onun uluslararası ilişkilerde çekici bir ortak olmasını sağlar (Nye, 2008). Avrupa'nın bu müzakerelerde sürdürülebilir kalkınma ve çevre koruma gibi küresel zorlukları geçmişten çıkardığı iş birliği ve çok taraflılık derslerini kullanarak ele aldığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamdaki kamu diplomasisi girişimlerinin bir sonucu olarak, AB insani yardım, çevresel sürdürülebilirlik, insan hakları ve kalkınmada önemli rol oynayan büyük bir normatif ve sivil güç olarak görülmektedir (Cross, 2013).

Avrupa'nın Hafızasındaki Tartışmalı Anlatılar

AB ülkelerinin kolektif hafızasının Avrupa'yı birleştiren bir unsur olmaktan ziyade bir tartışma nesnesi haline geldiği pek çok durum da gözlemlenmektedir (Pistan, 2020; Prutsch, 2015). Avrupa'nın sömürgecilikten II. Dünya Savaşı'na, Holokosta ve Sovyet komünizmine uzanan olayları barındıran karmaşık geçmişi, üye devletlerin kendi ulusal hafızaları ve bunun sonucu ortaya çıkan çeşitlilik göz önüne alındığında ulus ötesi bir kolektif Avrupa hafızasının inşası zor ve karmaşık hale gelmektedir. AB kolektif hafızasındaki bu çeşitlilik bazen Avrupa ülkelerinin geçmişindeki belirli olayların vurgulandığı, diğerlerinin ise göz ardı edildiği seçici hatırlama pratiklerinden kaynaklanabilir (Sierp, 2020). Örneğin, Avrupa'nın geçmişin izlerine dayalı değerler vurgusunda Holokost'un anılması ve bu değerler bağlamında küresel düzeyde bir ahlaki liderlik inşa edilmesi yaygın bir uygulamadır. Ancak bu sırada Avrupa'nın sömürge geçmişi, özellikle Afrika ve Asya'daki

sömürgecilik döneminde işlenen insan hakları ihlalleri ve şiddet olaylarının yeterince ele alınmadığı yönünde eleştiriler de mevcuttur (Pistan, 2020). Bu eleştiriler, Fransa'nın Cezayir'deki sömürge yönetimi sırasında işlenen suçların veya Belçika'nın Kongo'daki vahşetlerinin Avrupa'nın ortak hafızasında yeterince yer bulmaması gibi örneklerle desteklenmektedir. Bu tür seçici hafıza uygulamaları, AB'nin ahlaki otoritesini zayıflatma ihtimalini de beraberinde getirebilir.

AB üye devletleri arasında tarihsel olayların nasıl yorumlandığı konusunda da bazı önemli farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin, Polonya'nın tartışmalı Holokost yasası, Polonya'nın II. Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası ile iş birliği yaptığına dair belirli ifadeleri suç sayarken ulusal kahramanlık ve mağduriyet anlatılarını vurgular ("Polonya'yı Nazi soykırımına", 2018). Tarihsel olayların ve travmaların üye devletler tarafından farklı yönleriyle hatırlandığı bu tartışmalı anlatılar, AB'nin ortak bir geçmiş anlayışı geliştirmesini engelleyebilir. Bu durum, iç gerilimlere yol açmanın yanı sıra ilkeli ve bütünlüklü bir dış politika yürütülmesini de zorlaştırabilir.

AB'nin 2004 yılından sonraki Doğu genişlemesinin de Avrupa'nın kolektif hafızasına yeni anlatılar ve beraberinde yeni tartışmalar getirdiği düşünülmektedir (Pistan, 2020). 1950'lerden itibaren Nazi dönemi ve Holokost, Avrupa hafızasının bir parçası haline gelmiştir. Bu süreçte, Batı Avrupa'da Nazizm bir daha asla yaşanmaması gereken bir dönem olarak görülürken, Sovyet güçlerinin Nazizm ve Faşizme karşı gösterdiği direniş olumlu karşılanmış, bu direnişle bağlantısı nedeniyle Komünizm de büyük ölçüde kabul görmeye devam etmiştir (Pistan, 2020). AB'nin Doğu genişlemesiyle birlikte sekiz Doğu Avrupa ülkesi AB'ye katılmıştır. Ancak 2000'lerin başına kadar AB'de hakim olan Nazi rejimi ve Holokost temalı hafıza anlatısı, Nazi Sosyalizmi ve Sovyet tarzı Komünizm gibi trajik bir çifte deneyim yaşayan Doğu Avrupa ülkelerinin ortak hafızasıyla uyuşmamaktadır. Bu ülkeler için II. Dünya Savaşı hatırası, sadece Nazi işgali ve ardından Nazi rejiminden kurtuluşun izlerini değil, bu olayların ardından gelen Sovyet hakimiyetinin ve Komünist rejimlerin kuruluşunun da izlerini taşımaktadır. Doğu Avrupa'nın bakış açısına göre, AB öncelikle ve en başta Komünist geçmişe karşı bir proje olarak görülmelidir (Neumayer ve Mink, 2013; Prutsch, 2015). Böylece Doğu genişlemesiyle birlikte AB'nin geçmiş anlatısına yeni bir söylem eklenmiştir. Bu söyleme göre, AB'nin ortak geçmişi özellikle Nazi rejimi ve Holokost'un kurumsallaştığı ve uluslararası düzeyde anıldığı, Komünist rejimler tarafından işlenen suçların ise çok daha az akademik ve siyasi ilgi gördüğü ve uluslararası düzeyde soruşturulmadığı bir hafıza politikasına dayalıdır. Bu yeni söylem, Stalinist suçları ve Komünist terörü Nasyonal Sosyalizmin dehşetiyle aynı seviyeye koymakta ve komünist suçların tanınmasına odaklanan yeni bir Avrupa hafıza politikasını teşvik etmektedir (Neumayer ve Mink, 2013; Pistan, 2020; Prutsch, 2015).

Batı ve Doğu Avrupa ülkelerinin hafıza çatışması, ortak bir Avrupa hafızasının ve Avrupa kimliğinin sürekliliğinde ciddi bir engel teşkil edebilir. Günümüzde birliği oluşturan ülkelerin ortak bir Avrupa kimliği ile özdeşleşip özdeşleşmeyeceği akademik çalışmaların tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, Avrupa kimliğini güçlendirme çabasını sürdüren AB kurumları, özellikle Doğu Avrupa ülkelerinin birliğe dahil olmasıyla birlikte, Nazi rejimi ve Holokost'un yanı sıra Sovyet Komünizmi ve Stalinizmi de içeren ortak bir geçmiş inşası için kamu diplomasisi uygulamalarını harekete geçirmiştir. Bu kapsamda, Avrupa Parlamentosu tüm 20. yüzyıl totaliter rejimleri tarafından işlenen suçların anısını paylaşma ve teşvik etme ihtiyacını vurgulayan bir dizi yeni karar almıştır. Örneğin, 12 Mayıs 2005 tarihli 8 Mayıs 1945'te Avrupa'da II. Dünya Savaşının sona ermesinin 60. yıldönümüne ilişkin kararda (Avrupa Parlamentosu 2006/4/20), Demir Perde olarak adlandırılan bölgenin doğu tarafında yer alan esir ulusların çektiği acılar, adaletsizlikler ve uzun süreli siyasi ve ekonomik bozulma açıkça kabul edilmektedir (Pistan, 2020; Prutsch 2015).

AB'nin Doğu genişlemesiyle birlikte tartışma konusu olan yeni anlatılar AB'nin ulus ötesi bir kimlik oluşturmak için ülkelere yönelik sürdürdüğü faaliyetlerde de göze çarpmaktadır. Bu faaliyetlerin bir ayağını aktif Avrupa vatandaşlığını teşvik etme amacıyla oluşturulan Vatandaşlar için Avrupa Programı oluşturmaktadır. Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilen ve 27 Avrupa ülkesini kapsayan *Avrupa*

Halkları, Kültür ve Kültürel Değerler konulu detaylı bir nitel araştırmanın ardından, Aralık 2006'da Avrupa Parlamentosu (AP) ve Konsey'in 1904/2006/EC sayılı Kararı ile yeni bir vatandaşlık programı başlatılmıştır (Prutsch 2015). İlk aşaması 2007-2013 dönemi için oluşturulan ve halen devam eden Vatandaşlar için Avrupa Programı, vatandaşların ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Avrupa entegrasyonu sürecine katılımı anlamına gelen aktif Avrupa vatandaşlığını teşvik eden çok çeşitli faaliyetleri ve kuruluşları destekleyecek yasal çerçeveyi ortaya koymuştur. Programın hedefleri arasında Avrupa vatandaşları arasında tanınmış ortak değerler, tarih ve kültüre dayalı bir Avrupa kimliği duygusu geliştirmek, tarihten ders çıkarmak ve geleceği inşa etmek için bir araya getirmek ve Avrupa'nın değerlerini ve başarılarını tanıtmak suretiyle Avrupa fikrini vatandaşları için daha somut hale getirmek ve aynı zamanda geçmişin hafızasını korumak yer almaktadır. Programın eylem hatlarından biri açıkça *Aktif Avrupa Hatırası* (Active European Remembrance) olarak belirlenmiştir. Bu eylem hattı, eski toplama kamplarının yanı sıra kitlesel sürgünlerle ilişkili ana mekanları ve arşivleri korumak ya da Nasyonal Sosyalizm ve Stalinizm sırasında meydana gelen kitlesel imha ve sürgün kurbanlarını anmak için tasarlanmış projelere sponsorluk yaparak Doğu Avrupa anlatılarını da kapsayan ortak bir Avrupa hafızasını teşvik etmeyi ve korumayı amaçlamaktadır. Örneğin, *Stalinizm ve Nazizmin Kurbanlarını Anma Avrupa Günü* Avrupa'da totaliter rejimlerin kurbanlarının her yıl anılmasına adanmıştır (Avrupa Parlamentosu, 2008). Bu ve benzeri örnekler, Avrupa'nın demokrasi ve hukuk devleti değerlerini güçlendirme ve küresel izleyicilere Avrupa'nın bu tür rejimlerin tekrarlanmasını önleme taahhüdünü hatırlatma bağlamında bir kamu diplomasisi aracı olarak hizmet etmektedir.

Sonuç

Kolektif hafıza, grup kimliğinin temelini oluşturur (Liu ve Hilton, 2005). Bu bakış açısından hareketle, AB kurumları Avrupa projesine meşruiyet kazandırmak ve ulus ötesi bir Avrupa kimliğini teşvik etmek için Avrupa'nın ortak geçmişine dayalı faaliyetler yürütmektedirler (Prutsch, 2015). Kolektif hafıza ve kolektif kimlik arasındaki ilişkiler sosyal bilimlerin çeşitli disiplinlerinde yaygın biçimde incelenmektedir. Ancak literatürde hafızaya dayalı kamu diplomasisi uygulamaları bağlamında bir Avrupa kimliği oluşturma sürecini ele alan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma, kolektif hafızaya dayalı kamu diplomasisi uygulamalarının Avrupa'da ulus ötesi bir kimliğin yapılandırılmasına ve bu bağlamda AB'nin uluslararası etkileşimlerine odaklanmaktadır. Çalışmanın sonucunda, AB'nin hafızaya dayalı kamu diplomasisi uygulamalarının hem AB içindeki hem de küresel düzeydeki etkileşimlerinde önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Avrupa'nın ortak hafızasında sömürgecilik, Holokost, Sovyet komünizmi gibi farklı olaylar ve bu olaylarla ilgili Avrupa ülkelerinin ulusal hafızalarında birbiriyle çatışan anlatılar yer almaktadır. Gelecekteki araştırmalarda, bu çeşitliliğin AB'ye ve bir Avrupa kimliği oluşturma çabalarına ne gibi faydaları ve zararları olabileceği sorusunu kapsamlı bir biçimde ele alınması AB çalışmalarına önemli katkılar sunabilir. Ayrıca bir ilk adım niteliğindeki bu çalışmanın sunduğu bakış açısıyla, gelecekteki araştırmalar, kolektif hafızanın kamu diplomasisindeki rolünü AB dışındaki bağlamlarda da ele alabilir.

Bu derlemede, kamu diplomasisinin gözden kaçan bir kaynağı olarak kolektif hafızaya dikkat çekilmiş, ulus ötesi bir Avrupa kimliğinin inşasında kolektif hafızanın hem birleştirici hem de ayrıştırıcı rolleri ele alınmıştır. Derlemede işaret edilen noktaların kolektif hafızaya dayalı kamu diplomasisinin ulus ötesi birliklerin oluşum ve gelişim süreçlerindeki rolüne ilişkin yeni araştırma sorularına yön vermesi, farklı disiplinlerin bakış açılarını harmanlayarak bu alanda disiplinler arası bir yaklaşımı teşvik etmesi beklenmektedir.

Kaynakça

- Avrupa Parlamentosu Stalinizm ve Nazizmin Kurbanlarını Anma Avrupa Günü Deklarasyonu (2008).
Erişim adresi: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-6-2008-0439_EN.html?redirect
- Bachleitner, K. (2019). Diplomacy with memory: How the past is employed for future foreign policy. *Foreign Policy Analysis*, 15(4), 492-508. <https://doi.org/10.1093/fpa/ory013>
- Bachleitner, K. (2021). *Collective memory in international relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Bilgin, N. (2013). *Tarih ve kolektif bellek*. İstanbul: Bağlam.
- Carrithers, M. (1991). Narrativity: Mindreading and making societies. In A. Whiten (Ed.), *Natural theories of mind: Evolution, development and simulation of everyday mindreading* (pp. 305–318). Oxford: Blackwell.
- Clarke, D. ve Duber, P. (2020). Polish cultural diplomacy and historical memory: The case of the Museum of the Second World War in Gdańsk. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 33(1), 49-66. <https://doi.org/10.1007/s10767-018-9294-x>
- Clarke, D. ve Duber, P. (2018). Polish Cultural Diplomacy and Historical Memory: the Case of the Museum of the Second World War in Gdańsk. *International Journal of Politics Culture and Society*, 33, 49-66. <https://doi.org/10.1007/s10767-018-9294-x>
- Corning, A., Gaidys, V. ve Schuman, H. (2013). Transformative events and generational memory: A case study over time in Lithuania. *Sociological Forum*, 28(2), 373-394. <https://doi.org/10.1111/socf.12023>
- Cross, M. (2013). Conceptualizing European public diplomacy. In *European public diplomacy: Soft power at work* (pp. 1-11). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137315144_1
- Cull, N. J. (2009). *Public diplomacy: Lessons from the past*. Los Angeles: USC Center on Public Diplomacy.
- David, O. ve Bar-Tal, D. (2009). A sociopsychological conception of collective identity: The case of national identity as an example. *Personality and Social Psychology Review*, 13(4), 354-379. <https://doi.org/10.1177/1088868309344412>
- Defrance, C. (2013). The Élysée Treaty in the context of Franco-German socio-cultural relations. *German Politics and Society*, 31(1), 70-91. <https://doi.org/10.3167/gps.2013.310105>
- Fanoulis, E. ve Revelas, K. (2023). The conceptual dimensions of EU public diplomacy. *Journal of Contemporary European Studies*, 31(1), 50-62. <https://doi.org/10.1080/14782804.2022.2043836>

- Frederick, T. C. ve Coman, A. (2022). Reception of great patriotic war narratives: A psychological approach to studying collective memory in Russia. McGlynn, J., Jones, O.T. (Ed.), *Researching memory and identity in Russia and Eastern Europe* (s. 163-181) içinde. Palgrave Macmillan Memory Studies. https://doi.org/10.1007/978-3-030-99914-8_10
- Friis, L. ve Murphy, A. (2000). Turbo-charged negotiations: The EU and the Stability Pact for South Eastern Europe. *Journal of European Public Policy*, 7(5), 767-786. <https://doi.org/10.1080/13501760010014948>
- Gheciu, A. (2014). Remembering the Roman past, building a European future. *International Relations*, 28, 449-455. <https://doi.org/10.1177/0047117814553043b>
- Halbwachs, M. (1980). *The collective memory*. New York: Harper Colophon Books.
- Harris, C. B., Paterson, H. M. ve Kemp, R. I. (2008). Collaborative recall and collective memory: What happens when we remember together? *Memory*, 16(3), 213-230. <https://doi.org/10.1080/09658210701811862>
- Hirst, W. ve Manier, D. (2008). Towards a psychology of collective memory. *Memory*, 16(3), 183-200. <https://doi.org/10.1080/09658210701811912>
- Hirst, W., Manier, D. ve Cuc, A. (2003). The construction of a collective memory. In B. Kokinov ve W. Hirst (Eds.), *Constructive memory* (pp. 111-116). Sofya: New Bulgarian University.
- Jańczak, J. (2017). Town twinning in Europe: Understanding manifestations and strategies. *Journal of Borderlands Studies*, 32(4), 477-495. <https://doi.org/10.1080/08865655.2016.1267589>
- Kaiser, W. ve Storeide, A. (2018). International organizations and Holocaust remembrance: from Europe to the world. *International Journal of Cultural Policy*, 24, 798-810. <https://doi.org/10.1080/10286632.2018.1433667>
- Karlsson, K.-G. (2010). The uses of history and the third wave of Europeanization. In M. Pakier ve B. Stråth (Eds.), *European memory? Contested histories and politics of remembrance* (pp. 38-54). New York: Berghahn Books.
- King, T. (2011). The European Union as a human rights actor. In *The European Union and Human Rights* (pp. 77-100). <https://doi.org/10.1163/EJ.9789004195165.I-301.37>
- Koposov, N. (2017). Memory laws in Western Europe. In *Memory laws, memory wars: The politics of the past in Europe and Russia* (pp. 60-125). Cambridge University Press.

- Langenbacher, E. (2010). Collective memory as a factor in political culture and international relations. In E. Langenbacher ve Y. Shain (Eds.), *Power and the past: Collective memory and international relations* (pp. 13-49). Georgetown University Press.
- Lebow, R. N. (2006). The memory of politics in postwar Europe. In R. N. Lebow, W. Kansteiner ve C. Fogu (Eds.), *The politics of memory in postwar Europe* (pp. 1-39). Durham, NC: Duke University Press.
- Liu, J. H. ve Hilton, D. J. (2005). How the past weighs on the present: Social representations of history and their role in identity politics. *British Journal of Social Psychology*, 44(4), 537-556. <https://doi.org/10.1348/014466605x27162>
- Liu, J. H. ve László, J. (2007). A narrative theory of history and identity: Social identity, social representations, society, and the individual. In *Social representations and identity: Content, process, and power* (pp. 85-107). New York: Palgrave Macmillan US.
- Mälksoo, M. (2009). The memory politics of becoming European: The East European subalterns and the collective memory of Europe. *European Journal of International Relations*, 15(4), 653-680. <https://doi.org/10.1177/1354066109345049>
- McClelland, J. L. ve Rogers, T. T. (2003). The parallel distributed processing approach to semantic cognition. *Nature Reviews: Neuroscience*, 4, 310-322. DOI: 10.1038/nrn1076
- Melissen, J. (2005). *The new public diplomacy: Soft power in international relations*. Palgrave Macmillan.
- Mutlutürk, A. (2020). Bilişsel psikoloji bakış açısından sosyal etkileşimin toplumsal bellek üzerindeki rolü. *Psikoloji Çalışmaları*, 40(2), 285-316. <https://doi.org/10.26650/SP2019-0063>
- Nelson, K. (2003). Self and social functions: Individual autobiographical memory and collective narrative. *Memory*, 11(2), 125-136. <https://doi.org/10.1080/741938203>
- Neumayer, L. ve Mink, G. (2013). Introduction. In G. Mink ve L. Neumayer (Eds.), *History, memory and politics in East Central Europe: Memory games* (pp. 1-11). New York: Palgrave Macmillan.
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. New York: Public Affairs.
- Nye, J. S. (2008). Public Diplomacy and Soft Power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616, 94–109. <http://www.jstor.org/stable/25097996>
- Olick, J. K. (1999). Collective Memory: The Two Cultures. *Sociological Theory*, 17(3), 333–348. <http://www.jstor.org/stable/370189>

- Olick, J. ve Levy, D. (1997). Collective memory and cultural constraint: Holocaust myth and rationality in German politics. *American Sociological Review*, 62, 921-936. <https://doi.org/10.4324/9780203941478-9>
- Patalakh, A. (2016). EU soft power in the Eastern neighborhood and the Western Balkans in the context of crises. *Baltic Journal of European Studies*, 7, 148-167. <https://doi.org/10.1515/bjes-2017-0014>
- Pistan, C. (2020). Collective memory in the context of European integration processes. *De Europa*, 3(2), 21-38. DOI: <http://dx.doi.org/10.13135/2611-853X/4515>
- Polonya'yı Nazi soykırımına ortak olmakla suçlamayı yasaklayan yasa tasarısı kabul edildi (2018, 1 Şubat). Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42903256>
- Prutsch, M. J. (2015). *European historical memory: Policies, challenges and perspectives*. Brussels: European Parliament. Erişim adresi: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540364/IPOL_STU\(2015\)540364_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540364/IPOL_STU(2015)540364_EN.pdf)
- Rigney, A. (2013). Transforming memory and the European project. *New Literary History*, 43, 607-628. <https://doi.org/10.1353/NLH.2012.0036>
- Schuman, H. ve Rodgers, W. L. (2004). Cohorts, chronology, and collective memories. *Public Opinion Quarterly*, 68(2), 217-254. <https://doi.org/10.3886/icpsr01318>
- Schuman, H., Akiyama, H. ve Knauper, B. (1998). Collective memories of Germans and Japanese about the past half-century. *Memory*, 6(4), 427-454. <https://doi.org/10.1080/741942611>
- Schuman, H. ve Scott, J. (1989). Generations and collective memories. *American Sociological Review*, 54(3), 359-381. <https://doi.org/10.2307/2095611>
- Sey, C. (2015, March 23). Almanya'da Yunanistan düşmanlığı artıyor. BBC News Türkçe. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/03/150323_almanya_yunanistan_sey
- Sierp, A. (2020). EU memory politics and Europe's forgotten colonial past. *Interventions*, 22, 686-702. <https://doi.org/10.1080/1369801X.2020.1749701>
- Song, W. ve Fanoulis, E. (2022). Global perspectives on European Union public diplomacy: An introduction. *Journal of Contemporary European Studies*, 31, 1-7. <https://doi.org/10.1080/14782804.2022.2156486>
- Song, W. ve Fanoulis, E. (2023). Global perspectives on European Union public diplomacy: An introduction. *Journal of Contemporary European Studies*, 31(1), 1-7. <https://doi.org/10.1080/14782804.2022.2156486>

- Sutton, J. (2003). Constructive memory and distributed cognition: Towards an interdisciplinary framework. In B. Kokinov ve W. Hirst (Eds.), *Constructive memory* (pp. 290-303). Sofya: New Bulgarian University.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In S. Worchel ve W. G. Austin (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33-47). Chicago: Nelson-Hall.
- Turunen, J. ve Kaasik-Krogerus, S. (2022). Debating structural violence in European heritage diplomacy. *International Journal of Cultural Policy*, 29, 51-62. <https://doi.org/10.1080/10286632.2022.2141723>
- Van Stekelenburg, J. (2013). Collective identity. In D. Snow, D. Della Porta, B. Klandermans ve D. McAdam (Eds.), *The Wiley-Blackwell encyclopedia of social and political movements* (pp. 219–225). Malden, NJ: Wiley-Blackwell.
- Verovšek, P. J. (2016). Collective memory, politics, and the influence of the past: The politics of memory as a research paradigm. *Politics, Groups, and Identities*, 4(3), 529-543. <https://doi.org/10.1080/21565503.2016.1167094>
- Wang, Q. (2008). On the cultural constitution of collective memory. *Memory*, 16(3), 305-317. <https://doi.org/10.1080/09658210701801467>
- Wertsch, J. V. (2004). *Voices of collective remembering*. New York: Cambridge University Press.
- Wertsch, J. V. ve Roediger III, H. L. (2008). Collective memory: Conceptual foundations and theoretical approaches. *Memory*, 16(3), 318-326. <https://doi.org/10.1080/09658210701801434>
- Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. New York: Cambridge University Press.
- Wittlinger, R. ve Larose, M. (2007). No future for Germany's past? Collective memory and German foreign policy. *German Politics*, 16, 481-495. <https://doi.org/10.1080/09644000701652490>
- Zubrzycki, G. ve Woźny, A. (2020). The comparative politics of collective memory. *Annual Review of Sociology*, 46, 175-194. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-121919-054808>

Extended Abstract

Purpose

This study aims to address the research question: What role does collective memory play in the public diplomacy of supranational entities like the European Union (EU)? It investigates how the EU employs collective memory to foster a unified European identity and enhance its global interactions. The need for this study arises from the limited focus on supranational structures in public diplomacy research, which predominantly centers on nation-states. Understanding the EU's use of collective memory is crucial for appreciating its efforts in promoting social cohesion and a shared identity among diverse member states. This focus on collective memory offers a new perspective on the EU's ability to use historical narratives as a tool for diplomatic engagement and identity formation.

Design and Methodology

This conceptual and review-based study employs an exploratory design to examine the role of collective memory in the EU's public diplomacy practices. The methodology encompasses a thorough literature review of existing research on collective memory, public diplomacy, and European identity. Data collection includes the examination of historical documents, EU policy papers, and relevant academic literature. The analysis is qualitative and based on a synthesis of findings to uncover patterns and insights regarding the EU's public diplomacy strategies. The study investigates how collective memory shapes the EU's internal cohesion and external relations. By closely examining public diplomacy initiatives such as the European Heritage Label and Holocaust remembrance projects, the study highlights mechanisms through which the EU fosters a shared identity among its member states. These initiatives are crucial in understanding how the EU leverages collective memory to reinforce a unified European identity. Additionally, the review explores the impact of conflicting historical narratives on the EU's efforts to promote a unified European identity. By integrating various sources and perspectives, the study aims to provide a comprehensive understanding of the strategic use of collective memory in EU public diplomacy. It identifies both the strengths and challenges of this approach in the broader context of European integration and external engagement. This methodology ensures a detailed analysis of the EU's practices and the wider implications of collective memory in fostering a unified identity amidst diverse historical experiences. Ultimately, the study underscores the importance of addressing varied historical experiences to strengthen the EU's public diplomacy and promote a cohesive and resilient European identity.

Findings

The study reveals that collective memory is vital to the EU's efforts to unite diverse nations under a common European identity. Public diplomacy practices rooted in shared history and collective memory have enhanced social cohesion and the EU's global interactions. Initiatives such as the European Heritage Label and Holocaust remembrance projects have been instrumental in fostering a sense of shared identity among EU member states. However, conflicting historical narratives, particularly those related to the Nazi and Soviet regimes, sometimes impede the formation of a unified European memory. Despite these challenges, the adaptable nature of memory and the EU's focus on multilateralism and cooperation in public diplomacy offer avenues for bridging divisions. The findings also indicate that, while the EU has been successful in promoting a collective memory that supports its integration goals, significant hurdles remain in reconciling the diverse historical experiences of its member states. The study highlights specific examples of how collective memory is utilized in diplomatic efforts, demonstrating its role in both internal cohesion and the external representation of EU values and identity. Moreover, the study shows that collective memory practices influence the EU's internal dynamics and shape its external diplomatic engagements, reinforcing its identity and values on the global stage. Ultimately, the EU's strategic use of collective memory continues to navigate the complexities of its diverse historical

landscape, fostering unity and enhancing its cohesion and representation worldwide. This approach underscores the importance of addressing historical differences to strengthen the EU's public diplomacy and promote a cohesive and resilient European identity.

Research Limitations

The primary limitation of this study is its reliance on existing literature and historical documents, which may not capture the full complexity of contemporary public diplomacy practices. Additionally, the focus on the EU may limit the generalizability of findings to other supranational entities. The study's conceptual nature means it does not incorporate empirical data, which could provide additional insights and validate the theoretical findings presented. Furthermore, the study acknowledges potential biases in the sources and interpretations of historical narratives, which may affect the overall analysis and conclusions.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

Theoretically, this study contributes to the understanding of the role of collective memory in public diplomacy, highlighting its importance for supranational entities. Practically, it offers insights for policymakers on leveraging collective memory to foster social cohesion and a shared identity. Socially, the findings emphasize the need for inclusive and diverse narratives in public diplomacy to accommodate various historical experiences and perspectives within the EU. The study suggests that successful public diplomacy should integrate collective memory practices that acknowledge and respect the diverse historical backgrounds of member states, promoting unity while embracing diversity. Additionally, the study underscores the potential for collective memory to serve as a soft power resource, enhancing the EU's influence on the global stage. Policymakers are encouraged to consider these findings in the development of public diplomacy strategies that can effectively address the challenges of diversity and historical conflicts within the EU, while also strengthening its position in international relations.

Originality/Value

This study provides a novel perspective on the intersection of collective memory and public diplomacy within the EU context. It highlights the unique challenges and opportunities faced by supranational entities in using collective memory to promote unity and global influence. The research underscores the potential of collective memory as a soft power resource in international relations, particularly for entities like the EU that aim to transcend national boundaries and foster a broader sense of identity. By exploring the EU's strategies and practices, this study offers valuable insights for other supranational organizations seeking to leverage collective memory in their public diplomacy efforts. The originality of this study lies in its comprehensive approach to examining the strategic use of historical narratives, providing a detailed analysis of how collective memory can be both a unifying force and a source of contention within the EU's public diplomacy framework.

Araştırmacı Katkısı: Aysu MUTLUTÜRK (%50), Ali Resul USUL (%50).